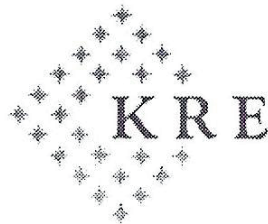
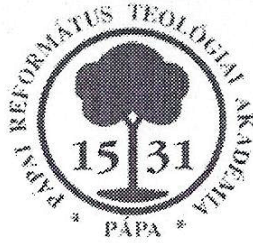

Acta Theologica Papensia

16

Sorozatszerkesztő:

Dr. Németh Tamás

Károli Könyvek
tanulmánykötet

Sorozatszerkesztő:

Sepsi Enikő

A szerkesztőbizottság tagjai:

Balla Péter, Bozsonyi Károly, Csanády Márton, Fabiny Tibor,
Homicskó Árpád, Kendeffy Gábor,
Sepsi Enikő, Szenczi Árpád, Törő Csaba, Zsengellér József

FELELET A MONDOLATRA

—♦—
TANULMÁNYOK
A 60 ÉVES BOGÁRDI SZABÓ ISTVÁN
TISZTELETÉRE

SZERKESZTETTE:
ZSENGELLÉR JÓZSEF, KODÁCSY TAMÁS, ABLONCZY TAMÁS

Károli Gáspár Református Egyetem • Pápai Református Teológiai Akadémia •
L'Harmattan Kiadó
Budapest, 2016

EGERESI LÁSZLÓ SÁNDOR: A Krónikák könyve – néhány gondolat az újabb kutatások tükrében	225
BALLA PÉTER: Melyik jeruzsálemi úthoz kapcsolódik a Galata 2,1-10 beszámolója?	233
TATAI ISTVÁN: Törvény és Lélek összefüggései Pál apostol szóteriológiájában	243

II.

SZÜCS FERENC: Az úton járó egyház teológiai tájékozódása ma	257
STEINBACH JÓZSEF: Német nyelvű homiletikai koncepciók a közelmúltból	267
KOVÁCS KRISZTIÁN: Az igehallgatás etikája, Avagy mit várhatunk el az igehallgató egyháztagoktól?	281
GAÁL BOTOND: Tehetség a teológiában	397
FAZAKAS SÁNDOR: A lelkészi szolgálat körülményeinek változása és a lelkésztovábbképzés	311
MÁRKUS MIHÁLY: Missziói szabályrendelet 1952	327
PAP FERENC: Harminc éves az Istentiszteleti Rendtartás. Zárójeles és lábjegyzetes úrvacsorai kérdéseink nyomában	337

III.

KOVÁCSNÉ PÁZMÁNDI ÁGNES: Szemelvények Somodi István peregrínus naplójából, 1789-1790	358
KOVÁCS I. GÁBOR: Református egyetemi tanárok Magyarország egyetemén 1784-1944	377
ABLONCZY BALÁZS: A magyar református közösség kezdetei Párizsban	387
SZABÓ ELŐD: „Jelentésem és egyúttal szolgálatom végére érkeztem” Györy Elemér püspökségének utolsó évei hivatalos folyóirataink tükrében	395
HORVÁTH ERZSÉBET: Budapesti református teológusok az 1956-os forradalomban	403
BUZOGÁNY DEZSŐ: A református egyház vendégeinek és külföldi teológiai hallgatóinak megfigyelése Romániában a 20. század második felében	417
KÓSA LÁSZLÓ: Szabadulás a hálóból	457
LÁNYI GÁBOR: Gondolatok az egyház és állam kapcsolatát leíró tipológiák problematikájához	475
TÖRCSÁNYI LÁSZLÓ: Az egyház és az állam kapcsolatáról	487

BALOG ZOLTÁN: Keresztény értékek a 21. században	499
BERNHARDT DÓRA: Brexit és (politikai) teológia	509
KÖRÖSÉNYI ANDRÁS: A plebiszciter vezérdemokrácia fogalma és fő jellemzői	521
KODÁCSY TAMÁS: Kálvin, az ökoteológus	533
A kötet szerzői.	547

MELYIK JERUZSÁLEMI ÚTHOZ KAPCSOLÓDIK A GALATA 2,1–10 BESZÁMOLÓJA?

——
BALLA PÉTER

Szabó István Püspök úr érdeklődésében, tudományos munkájában kiemelt helyet foglal el Kálvin János munkásságának tanulmányozása. Püspök urat egy olyan írásmagyarázati tanulmánnyal köszöntöm a 60. születésnapja alkalmából készülő kötetben, melyben egy konkrét újszövetségi textus magyarázata kapcsán szeretném megmutatni, hogy Kálvin milyen nagyszerű érzékkel magyarázott nehéz bibliai textusokat, és magyarázata napjainkban is érvényes és útmutató jelentőségű.

Pál apostol a Galatákhöz írt levele elején azzal védi apostolságát, hogy hangsúlyozza: „nem emberektől, nem is emberek által kapta elhívását” (Gal 1,1). A levél első és második fejezetében több önéletrajzi utalással is alátámasztja ezt. Egyrészt rámutat, hogy Isten hívta el őt, és Isten jelentette ki az Ő Fiát benne (Gal 1,15–16), másrészt hangsúlyozza, hogy alig volt alkalma személyesen találkozni a többi apostollal, és amikor találkozott is velük, akkor az apostolok elfogadták az általa hirdetett evangéliumot (Gal 2,6–7.9). Ezen kevés találkozási alkalom felsorolásánál megemlíti azt, amikor megtérése után három évvel felment Jeruzsálembe (Gal 1,17–19), majd egy másik jeruzsálemi utat említ a Galata 2 elején. Mivel egy önéletrajzi szakaszban járunk, és az elérendő célja (az Istentől és az Ő Fiától eredő apostolságának védelme) nyilván azt igényli, hogy minden olyan útját megemlítsse, amelyen jeruzsálemi apostolokkal találkozhatott, joggal várhatjuk el, hogy pontosan számol be az eseményekről.¹ Sőt Pál apostol mindezt egy eskünek is tekinthető formulával is megerősíti ezen „autobiográf” szakaszon belül (Gal 1,20): „Amit pedig nektek írok, íme, Isten színe előtt mondom, hogy nem hazugság.”²

¹ Így érvel pl.: Thomas Schreiner, *Galatians* (Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 2010), 28. – Itt jelzem, hogy „Research Associate”-ként a jelen tanulmány készítése során is használtam a Stellenbosch University könyvtárának adatbázisát internetes hozzáféréssel, amely lehetőségért ezúton is köszönetet mondok a Stellenbosch-i Egyetemnek. Szintén köszönöm az Alexander von Humboldt-Stiftung támogatását, mellyel a Heidelbergi Egyetemen kutathattam 2016. július 16. – augusztus 14. között, és e kutatóúton a jelen tanulmányon is dolgozhattam. B.P.

² Douglas Moo „ünnepélyes eskü”-nek („solemn oath”) nevezi e vers tartalmát, ld.: Douglas J.

Jelen tanulmányunk fő kérdése tehát ez: az Apostolok cselekedeteiről írott könyvben található jeruzsálemi utak közül melyik útra utal Pál apostol a Gal 2 elején? Az írásmagyarázók között széles körben elterjedt az a nézet, hogy a Gal 2,1–10 beszámolója az ApCsel 15. fejezetében található jeruzsálemi gyűlésről szól, amely gyűlésen az apostolok döntést hoztak abban a kérdésben, hogy a pogányokból lett keresztyének számára milyen előírások érvényesek – és ezt a döntésüket egy levélben is összefoglalták (ApCsel 15,23–29).³

Két szempontból is fontos a címünkben feltett kérdés. Egyrészt, a Galatalevélben a 2. fejezet elején Pál apostol a második jeruzsálemi útjáról számol be, viszont az Apostolok cselekedeteiről írott könyvben a 15. fejezetben már az apostol harmadik jeruzsálemi útjáról olvasunk (az első útra ApCsel 9,26-ban, a második útra a 11. fejezet végén található utalás). Ha a Gal 2 az ApCsel 15-nek felel meg, akkor történetileg nem megbízható vagy az apostol levélbeli beszámolója (önéletrajzi adata) vagy Lukács történetírása az Apostolok cselekedeteiről írott könyvben (annak ellenére, hogy evangéliuma elején azt írta, hogy mindennek pontosan utánajárt [Lk 1,1–4] – mely megjegyzés nyilván az evangélium folytatásaként írt könyvre is érvényes).⁴

Másrészt a fenti kérdésre adott válasz abból a szempontból is jelentős, hogy összefügg a Galata-levél keletkezése idejével. A szakirodalomban régóta eldöntetlen kérdés, hogy kik a Galata-levél címzettjei, és az ún. „észak-galata elmélet” és „dél-galata elmélet” különböző datálási nézeteket enged meg. Ha Pál apostolnak a Gal 2-ben jelzett jeruzsálemi útja az ApCsel 15. fejezetének eseményeire utal, akkor a levél nyilvánvalóan az ún. „apostoli gyűlés” (egyes művekben így is utalnak rá: „apostoli zsinat”) után keletkezett. Ezen jeruzsálemi gyűlésnek a szakirodalomban a legáltalánosabban elfogadott ideje: Kr. u. 48 vagy 49.⁵ Ha

---

Moo, *Galatians* (Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2013), 110. – Moo is használja a Galata 1–2 fejezetekkel kapcsolatban az „önéletrajzi megjegyzések” („*autobiographical remarks*”) kifejezést, ld. Moo, *Galatians*, 9.

³ Lásd pl. Dunn kommentárját, aki szerint „a magyarázók többsége” az ApCsel 15. fejezetében elbeszélt látogatás megfelelőjének tartja a Gal 2-ben elbeszélt látogatást; James Dunn, *The Epistle to the Galatians* (Peabody, Mass.: Hendrickson Publishers, 1993), 88. Conzelmann és Lindemann szerint is az ApCsel 15-ben elbeszélt „apostoli zsinat”-ról számol be Pál apostol a Galata 2 elején, Hans Conzelmann – Andreas Lindemann, *Arbeitsbuch zum Neuen Testament* (Tübingen: Mohr Siebeck, 2004), 240.

⁴ Jelen tanulmányban a Lukács evangéliuma és az ApCsel lukácsi szerzősége nézetével dolgozom, de azon kutatók többsége is, akik nem Lukácsot tartják e könyvek szerzőjének, azt nem vitatja, hogy a két mű összetartozik, tehát a fenti észrevétel érvényessége független az ezen iratok szerzőségéről alkotott nézetektől. Ehhez lásd pl. Balla Péter, *Az újszövetségi iratok története: bevezetőstani alternatívák* (Budapest: Károli Egyetemi Kiadó, 2008), 145–151 és 163–180.

⁵ Lásd pl.: Petr Pokorný és Ulrich Heckel, *Einleitung in das Neue Testament: Seine Literatur und Theologie im Überblick* (Tübingen: Mohr Siebeck, 2007), 181, 189 – ők a Kr. u. 48-ra

azonban a Gal 2 Pál apostolnak az ApCsel 11. fejezete végén elbeszél (második) jeruzsálemi útjára utal, akkor megnyílik a lehetőség arra a hipotézisre is, hogy a Galata-levél az apostoli gyűlés előtt keletkezett, tehát akár Kr. u. 48-ban. Ez esetben ez lehet Pál apostol legkorábbi fennmaradt (kanonikus) levele.⁶

Jelen tanulmány szerzője számára nagy öröm, hogy Kálvin János is amellet foglalt állást Galata-kommentárjában, hogy a Gal 2 eleje az ApCsel 11,27–30-ra utal, ahol a 30. versben ezt olvassuk azzal kapcsolatban, hogy az antiókhiai keresztyének adományt gyűjtöttek az éhínség miatt elszegényedett júdeai, jeruzsálemi testvéreknek: „Ezt meg is tették, és elküldték Barnabással és Saullal a gyülekezet elöljáróihoz.”⁷ Szerintünk a nagy reformátor nagyszerű érzékkel oldott meg egy nehéz exegetikai problémát. Jelen tanulmányban ezen írásmagyarázati döntés mellett igyekszünk érvelni.

A GAL 2,1–10 ÉS AZ APCSEL 15. FEJEZETÉNEK HASONLÓSÁGAI ÉS ELTÉRÉSEI

Thomas Schreiner (2010) és Douglas Moo (2013) részletesen tárgyalja, hogy milyen érvek szólnak amellet, hogy a Gal 2,1–10 az ApCsel 15. fejezetében elbeszél jeruzsálemi gyűlés eseményeire utal. Mindketten arra a végeredményre jutnak, hogy nem meggyőzőek ezek az érvek. Az alábbiakban főként e két szerző Galata-kommentárja alapján ismertetem e két fejezet hasonlóságait és eltéréseit.

A két leírás hasonlóságai a következők:⁸

1. Mindkét alkalommal fontos kérdés az, hogy a pogány származású keresztyéneknek szükségük van-e a körülmetélkedésre az Isten népéhez tartozáshoz.
2. Mindkét leírás egy jeruzsálemi találkozót beszél el.
3. Ugyanazok a szereplők: Pál apostol és Barnabás találkozik jeruzsálemi

---

datálást javasolják. Carson és Moo az apostoli gyűlés idejének ezt adja meg: „48 vagy 49”, ld.: D. A. Carson és Douglas J. Moo, *Bevezetés az Újszövetségbe* (Budapest: KIA, 2007), 366. Moo ugyanezt ismétli meg 2013-as Galata-kommentárjában: „a Jeruzsálemi Zsinatot valószínűleg 48-ra vagy 49-re kell datálnunk”, Moo, *Galatians*, 12.

⁶ E témához lásd még Galata-kommentárom megfelelő részeit, ahol további szakirodalomra is utalok: Balla Péter, *Pál apostol levele a Galáciabeliekhez: Kommentár bevezetéssel és exkurzusokkal* (Budapest: KIA, 2009), XXXVIII–XL és 88–90.

⁷ Ld.: *Calvin's Commentaries: Romans – Galatians* (Wilmington, Delaware: Associated Publishers and Authors, no date, év nélkül), 1870 – a továbbiakban részletesen is ismertetjük Kálvin itt felhozott érveit. A kommentár letölthető az internetről is: <http://www.ccel.org/ccel/calvin/calcom41.iii.iv.i.html>, letöltve 2016. augusztus 31.

⁸ Lásd pl.: Schreiner, *Galatians*, 25.

vezetőkkel – a Galata-levélben a nevük is szerepel: Jakab, Kéfás (Péter) és János (Gal 2,6–9).

4. Mindkét találkozás eredménye az, hogy a pogány származású keresztyéneknek nem kell magukra venniük az ószövetségi rituális előírásokat.⁹

Ezek a hasonlóságok azonban nem kényszerítenek bennünket arra, hogy azt feltételezzük, hogy a két elbeszélés egyazon eseményről szól. A következő eltérésekre is rá lehet mutatni:

1. A Gal 2 egy szűk körű találkozásra utal, míg az ApCsel 15. fejezete egy nagyobb gyűlésről szóló beszámoló. A Gal 2,2-ben ezt olvassuk: „Kinyilatkoztatástól indítva mentem fel, és eléjük tártam az evangéliumot, amelyet a népek között hirdetek, mégpedig külön a tekintélyesek elé, nehogy hiába fáradjak, és hogy eddigi fáradozásom se legyen hiábavaló.” Ebben a versben a „külön” (*kat’ idian*) kifejezés egy szűk körű találkozásra utal.¹⁰ Az ApCsel 15-ben Lukács ilyen kifejezéseket használ: „apostolok és vének” (6. és 22. v.), „az egész gyűlés” (12. v.), „az egész gyülekezettel együtt jónak látták” (22. v.).¹¹

2. Gal 2-ben Pál apostol nem említi, hogy Jakab is kifejezetten egyetértett azzal, hogy nem kell a pogány származású keresztyéneket körülmetélni (lásd ApCsel 15,13–21). Moo ezt „talányos kihagyás”-nak („*puzzling omission*”) nevezi, és helyesen mutat rá arra, hogy a Gal 2,1–10 beszámolójának csak az elején (3. és 4. v.) jelenik meg a körülmetélés témája (Titusz kapcsán), és később, a 6–10. versekben nem hangsúlyozza Pál ezt a témát (tehát, hogy az „oszlop”-apostolok

⁹ Lásd pl. Richard Longenecker, *Galatians* (Dallas, Texas: Word Books, Publisher: 1990), lxxvii. Longenecker itt így ír a két perikópáról: „mindkettőben olyan döntésre jutnak, amely kedvez a pogányokhoz irányuló, törvénytől szabad misszióknak”. Moo egyetértőleg idézi Longenecker kommentárja ezen részét, benne a „törvénytől szabad misszió a pogányokhoz” („*law-free mission to Gentiles*”) kifejezést is, ld. Moo, *Galatians*, 13. Ugyanitt Moo a „külön találkozó” („*private meeting*”) kifejezést használja a Galata 2-beli elbeszélés kapcsán, és jól átlátható táblázatban foglalja össze a Gal 2,1–10, ApCsel 11,27–30 és ApCsel 15,1–29 szakaszok főbb hasonló és eltérő elemeit.

¹⁰ Lásd pl.: Schreiner, *Galatians*, 28. Schreiner is itt a „*private meeting*” („külön találkozó”) kifejezést használja a Gal 2-vel kapcsolatban. A Gal 2 elejével kapcsolatos több szövegkritikai javaslata ellenére is ugyanezt állapítja meg John O’Neill: „Pál és Barnabás az ’oszlopokkal’ külön találkozott, ezért nem valószínű, hogy az ApCsel 15 nyilvános tárgyalása Pál apostolnak a megtérése utáni második jeruzsálemi látogatására utalna”, J. C. O’Neill, *The Recovery of Paul’s Letter to the Galatians* (London: SPCK, 1972), 75.

¹¹ Moo ezt az eltérést egyenesen az „ellentmondás” („*contradiction*”) kifejezéssel írja le (Moo, *Galatians*, 14). Moo ugyanitt (13–14. o.) elismeri, hogy vannak kommentátorok, akik azzal oldják fel ezt az ellentétet, hogy szerintük az ApCsel 15 jeruzsálemi eseménye is állhatott egy külön találkozókból és egy nagyobb gyűlésből, ő azonban a Gal 2 magyarázata során mellett érvel, hogy a Gal 2,1–10 egyetlen gyűlést beszél el, és az egy „privát” gyűlés volt, ld. Moo, *Galatians*, 123. Ugyanígy érvel pl. Leon Morris, *Galatians: Paul’s Charter of Christian Freedom* (Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press, 1996), 64.

ezzel is egyetértettek a páli pogány-misszió területén).¹² Erre a „hiányra” – mint hallgatásból való érvre – alább még visszatérünk.

A GAL 2,1–10 ÉS AZ ApCSEL 11. FEJEZETÉNEK KAPCSOLATA

A fenti érvek miatt érdemes visszatérni arra a lehetőségre, hogy a Gal 2 eleje az ApCsel 11. fejezete végén említett jeruzsálemi utat beszéli el. Kálvin – szerintünk nagyszerű írásmagyarázati éleslátással – a következő érveket hozza fel ezen nézet mellett:

1. A Gal 2 eleje Pál második jeruzsálemi útját beszéli el, és az Apostolok cselekedeteiben a második jeruzsálemi útja az, amikor „Barnabás társaságában” felviszi „a görög és ázsiai” gyülekezetek adományát Jeruzsálembe.¹³ Fontos utalás itt Barnabás jelenlétének hangsúlyozása, hiszen az ApCsel 11,30 szerint Saul (Pál apostol) Barnabással együtt vitte az adományt. Kálvin ugyanitt hangsúlyozza azt is, hogy „bármely más feltételezés alapján Pál és Lukács állításait nem lehet egymással kibékíteni.”¹⁴

2. Kálvin szerint jó okunk van feltételezni, hogy az az esemény, amikor Pál megfeddette Pétert Antiókhában, akkor történt, amikor Pál hosszabban időzött Antiókhában (ehhez lásd: Gal 2,11–14; fontos, hogy ez a perikópa a levélben a Gal 2,1–10 után áll, azaz időben is utána következhetett). Kálvin szerint azonban ez azelőtt történt, hogy Pált és Barnabást Jeruzsálembe küldték a „ceremoniális szabályok” terén támadt viták rendezésére – amire az ApCsel 15,2 utal.¹⁵ Ugyanitt Kálvin hozzáteszi: nem valószínű, hogy a péteri „képmutatás” megtörtént volna Antiókhában, ha már ekkor létezett volna a jeruzsálemi meggyezés, amit az apostolok egy „dekrétumban” is összefoglaltak.

3. Kálvin szintén utal a fentebb látott „hiányra”, és világosan kifejti saját álláspontját: „Ami engem illet, én úgy gondolom, hogy ezt (értsd: a Galatalevelet, B.P.) Pál még azelőtt írta, hogy Rómát látta volna, és mielőtt az a gyűlés megtörtént volna, és mielőtt az apostolok meghozták döntésüket a ceremoniális szabályok terén.”¹⁶ Kálvin ugyanitt hangsúlyozza, hogy Pál apostol nem tett volna olyant, hogy úgy utal a Galata-levéiben a jeruzsálemi gyűlésre, hogy nem említette volna meg annak „emlékezetes döntését”, pedig a „hívek egyetértése” jellemezte azt a gyűlést.

¹² Ld. Moo, *Galatians*, 14.

¹³ Calvin, *Commentaries*, 1870.

¹⁴ Calvin, *Commentaries*, 1870.

¹⁵ Calvin, *Commentaries*, 1870; itt Kálvin is említi zárójelben az ApCsel 15,2-es verset.

¹⁶ Calvin, *Commentaries*, 1870.

EGY „HALLGATÁSBÓL VALÓ ÉRV”

Fentebb már többször láttuk, hogy a Gal 2 nem említi az ApCsel 15. fejezetében elbeszélte gyűlés fő megegyezését, amit az apostolok azon a gyűlésen levélbe is foglaltak arról, hogy mit kívánnak meg a pogányok közül megtért keresztyénektől. Ez a megegyezés egy világos döntés volt arról, hogy a pogányból lett keresztyéneknek nem kell körülmetélkedniük. Ha Pál apostol kezében ott lett volna ez az érv (ez a döntés, illetve akár ez a „levél”, amit az ApCsel 15,23–29 tartalmaz), akkor bizonyára megemlíttette volna egy olyan levélben, amelyben számos érvet hoz fel amellet, hogy a pogányból lett (galáciai) keresztyéneknek nem szabad hallgatniuk a tévtanítókra: nem szabad semmit odatenni feltételként a Krisztus megigazító kegyelme mellé – még a körülmetélkedést sem. A kutatók általában helyesen hangsúlyozzák, hogy a hallgatásból való érv („*argumentum e silentio*”) önmagában óvatosan kezelendő, hiszen éppen csak arra hívja fel a figyelmet, hogy „nincs” jelen valami. Azonban egy ilyen levélben egy ilyen „hallgatás” nagyon is erős érv. Kálvin maga is részletesen kiaknázza: „nagy óvatlanság lett volna” Pál részéről nem hivatkozni az ApCsel 15-ben elbeszélte egyezségére (ha az már meglelt volna a Galata-levél megírása idején); és itt Kálvin magyarázólag a következő szavakat adja Pál szájába, aki az ellenfeleinek üzen így: „Ti az apostolok tekintélyét hozzátok fel ellenem, de ki ne ismerné a döntésüket?... Az ő nevükben kényszerítitek a pogányokat a törvény betartására, de én az ő tulajdon írásukra hivatkozom, amely szabaddá tette az emberek lelkiismeretét.”¹⁷ Pál tehát így írhatott volna a Galata-levélben, ha ez a döntés már megtörtént volna a levél írása előtt.

Ben Witherington szellemes mondatával én is egyetértek: „Vannak hallgatások, amelyek meglehetősen csendes hallgatások, de ezek a kihagyások magyarázat után kiáltanak, ha a Galata-levél valóban az Apostoli Gyűlés után keletkezett volna.”¹⁸

Ha viszont így nyitva áll az út az előtt, hogy a Gal 2 elejét az ApCsel 11. fejezetének végével feleltessük meg,¹⁹ akkor tegyük mindehhez hozzá még egy

¹⁷ Calvin, *Commentaries*, 1870–1871.

¹⁸ Ben Witherington III, *Grace in Galatia: A Commentary on St Paul's Letter to the Galatians* (London – New York: T & T Clark International, 2004), 13.

¹⁹ Emellett érvel egy részletes tanulmányban Arthur Just is; a jeruzsálemi utak illetve gyűlések elemzéséhez a jelen tanulmányban említett kommentárok mellett ezt a tanulmányt is ajánljuk az Olvasó figyelmébe: Arthur A. Just Jr., „The Apostolic Councils of Galatians and Acts: How First-Century Christians Walked Together”, *Concordia Theological Quarterly* 74 (2010): 261–288. Just tanulmányának IV. pontja szól arról, hogy a Gal 2 elején Pál apostol az ApCsel 11 végén említett, éhínséghez kapcsolódó útvjáról (a második jeruzsálemi útvjáról) ír. Just ezen alfejezetének címe: „The First, Private Council, and Conciliar Agreement (Gal 2:1-10)” (266–268.

érvet, amely nem „hallgatásból való érv”, hanem egy a Galata 2-ben „jelenlévő” kifejezésre épül: amint fentebb már láttuk a Galata 2,2 idézetében, ezen jeruzsálemi útja háttereként Pál apostol ezt írja: „Kinyilatkoztatástól indítatva mentem fel.” Az apostol nem részletezi, hogy mi volt a tartalma ennek a kinyilatkoztatásnak, de maga a kifejezés így is fordítható „kijelentés alapján” (*kata apokalypsin*), és az ApCsel 11. fejezete végén arról olvasunk, hogy Agabosz próféta „a Lélek által megjövendölte, hogy nagy éhínség lesz az egész földön” (ApCsel 11,28). Ez be is következett, és az ottani beszámoló szerint ez alapján döntötték el az antiókhiai keresztyének, hogy adományt küldenek Pál apostol és Barnabás által „a Júdeában lakó testvéreknek” (29. v.). Lehet, hogy ennek kapcsán Pál apostol még egy külön kijelentést is kapott, hogy menjen fel Jeruzsálembe, és vigye el az adományt az ottani keresztyén gyülekezetnek, de az is lehet, hogy maga Agabosz jövendölése az, amely elindította azt a folyamatot, amelynek során „kinyilatkoztatástól indítatva” Pál apostol is felment Jeruzsálembe.²⁰ Ha így van, akkor ez egy újabb kapcsolópont a Gal 2 eleje és az ApCsel 11. fejezete végének elbeszélései között.²¹

KONKLÚZIÓ

A fentiek alapján tehát így válaszolom meg a jelen tanulmány címében feltett kérdést: a Gal 2,1–10 az ApCsel 11,27–30-ban elbeszélt jeruzsálemi úthoz kapcsolódik; mindkét műben ez Pál apostol második jeruzsálemi útja. Jó

---

o.), és Just ezután tárgyalja a szerinte is időrendben ezután következő eseményekről szóló perikópákat: Gal 2,11–14-et (268–275. o.), majd ApCsel 15-öt (276–286. o.). – Megjegyezzük, hogy Holger Zeigan a doktori disszertációjában amellet érvel, hogy a Gal 2,1–10 nem az ApCsel 15-ben leírtak páli összefoglalása, hanem a „zsinat” előtti – valóban második jeruzsálemi – útjával kapcsolandó össze, melynek leírása az ApCsel 11 végén található: Holger Zeigan, *Aposteltreffen in Jerusalem: Eine forschungsgeschichtliche Studie zu Galater 2,1–10 und den möglichen lukanischen Parallelen* (Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2005), 481–492.

²⁰ Lásd pl.: Moo, *Galatians*, 123. Schreiner még azt is felveti, hogy talán Agabosz nem csak az éhínséget jövendölte meg, hanem arról is kinyilatkoztatást kapott, hogy Pál és Barnabás vigye fel az adományt Jeruzsálembe, ld. Schreiner, *Galatians*, 121.

²¹ Megjegyezzük, hogy Udo Schnelle szerint Pál az „apostoli zsinat megegyezése keretében” utal az „adománygyűjtés”-re („Kollekte”) Gal 2,10b-ben, és ezen utalás a gyűjtésre azt valószínűsíti, hogy a Galata-levél 1Kor és 2Kor után keletkezett; Udo Schnelle, *Einleitung in das Neue Testament* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2013), 118. Erre azonban azt válaszolhatjuk, hogy a Gal 2,10 nem jelzi egyértelműen, hogy melyik „gyűjtésre” utal. A vers így szól: „Csak azt kérték, hogy emlékezzünk meg a szegényekről; ez az, amit én igyekeztem is megtenni.” Ez egybeillik az ApCsel 11 végével, hiszen ott is arról van szó, hogy a júdeai testvérek számára adományt visz az apostol. A Gal 2,10 tehát nem kényszerít bennünket arra, hogy a Gal 2 elejének tartalmát az ApCsel 15-ben említett apostoli gyűlés elbeszélésével feleltessük meg.

reménységgel vagyok afelől, hogy egy régóta tartó írásmagyarázati vitában ezzel a mérleg nyelvét döntően elbillenthetjük az egyik irányba, és egyben hálásan megjegyzem, hogy a kiváló írásmagyarázó reformátor, Kálvin exegetikai érzéke is segítségünkre volt ebben – figyeljünk rá a jövőben is a Szentírás magyarázása során!

IRODALOMJEGYZÉK

- Balla, Péter, *Az újszövetségi iratok története: Bevezetéstani alternatívák.* (Második, átdolgozott kiadás.) Budapest: Károli Egyetemi Kiadó, 2008.
- Balla, Péter, *Pál apostol levele a Galáciabeliekhez: Kommentár bevezetéssel és exkurzusokkal.* Budapest: KIA, 2009.
- Calvin's Commentaries: Romans – Galatians.* Wilmington, Delaware: Associated Publishers and Authors, év nélkül. (www.ccel.org/ccel/calvin)
- Carson, Donald – Moo, Douglas J., *Bevezetés az Újszövetségbe.* Budapest: KIA, 2007.
- Conzelmann, Hans – Lindemann, Andreas, *Arbeitsbuch zum Neuen Testament.* UTB 52 (14., átnézett kiadás). Tübingen: Mohr Siebeck, 2004.
- Dunn, James G., *The Epistle to the Galatians.* BNTC IX. Peabody, Mass.: Hendrickson Publishers, 1993.
- Just, Arthur, „The Apostolic Councils of Galatians and Acts: How First-Century Christians Walked Together.” *Concordia Theological Quarterly* 74 (2010): 261–288.
- Longenecker, Richard, *Galatians.* WBC 41. Dallas, Tex.: Word Books, Publisher, 1990.
- Moo, Douglas, *Galatians.* BECNT. Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 2013.
- Morris, Leon, *Galatians: Paul's Charter of Christian Freedom.* Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1996.
- O'Neill, John C., *The Recovery of Paul's Letter to the Galatians.* London: SPCK, 1972.
- Pokorny, Petr – Heckel, Ulrich, *Einleitung in das Neue Testament: Seine Literatur und Theologie im Überblick.* UTB 2798. Tübingen: Mohr Siebeck, 2007.
- Schnelle, Udo, *Einleitung in das Neue Testament.* UTB 1830 (8., átnézett és átdolgozott kiadás). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2013.
- Schreiner, Thomas R., *Galatians.* ZECNT. Grand Rapids, Mich.: Zondervan, 2010.

Witherington III, Ben, *Grace in Galatia: A Commentary on Paul's Letter to the Galatians*. London – New York: T&T Clark International, Continuum (A Continuum imprint of 1998 original), 2004.

Zeigan, Holger, *Aposteltreffen in Jerusalem: Eine forschungsgeschichtliche Studie zu Galater 2,1–10 und den möglichen lukanischen Parallelen*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2005.